

"בראי המחקר", גיליון מס' 14 (II-2019)

אתגרי החינוך הבלתי פורמלי

המחלקה להתחנכות ולמידה

מערכת כתב העת "בראי המחקר"

מנהלת המערכת: סימה כהן

עורכת ראשית: עינת חיימי

עורכת לשונית: אלישבע מאי

עורך משנה: בנימין ווניקוב

מידען: בנימין ווניקוב

חברי המערכת: סימה כהן, עינת חיימי, בנימין ווניקוב

הפקה החברה למתנסים, מרכזיים קהילתיים בישראל בע"מ (חל"צ)

דבר המערכת

כשאתה מלמד את הילד משהו אתה לוקח לעולמים את הסיכוי שלו לגלות זאת בעצמו. - ז'אן פיאז'ה

חינוך בלתי פורמלי משמעו למידה מתוך מעשה ולא מהמעשה עצמו, אם כך יש לבדוק כיצד ניתן להפוך אמירה זו למעשה ואיך החינוך הבלתי פורמלי צריך להתמודד עם אתגר גדול זה.

חינוך הוא תהליך המלווה אותנו לאורך כל חיינו. חינוך לא נעשה במקום אחד או בהקשר של אדם אחד. "תלמידים לומדים לא רק במסגרת בית הספר אלא במגוון הקשרים פורמליים ולא פורמליים" (ג'ון דיואי). יש לבנות גשר בין תפישת ההוראה במרכזי הלמידה, מוזיאונים ומרכזי מדע לאלו הנהוגים בבתי הספר. גשר זה יכסה על הפער של התפישה האקדמית, בהוראת המדעים למשל, לבין חיי היום יום של הלומד. מחקרים מראים כי התלמיד הרבה פעמים מפתח חיבה למדענים, או יוצרים בדרך הזו והרבה פחות למקצוע המדעים או מקצועות אחרים, בדרך בה הם נלמדים בבית הספר.

לחינוך הבלתי פורמלי אפשר לקרוא גם חינוך הרפתקני. תפקידו ליצור חוויית למידה סוחפת ומעשירה. חוויית למידה תורמת ומשפיעה על התפתחות הלומד, ככל שהחוויה תהיה התנסותית יותר כך הלומדים יפיקו ממנה את המירב. רצון התלמידים הטבעי הוא, גיוון, משחק ושינוי אווירה. עפ"י הפדגוגיה הביקורתית, הלמידה חייבת להיות רלוונטית לתלמיד, מה שלא קורה לרוב בבית הספר. התייחסות לסביבה הסוציו-תרבותית לא רק מפתחת את התלמיד ברמה האישית, אלא מקשרת אותו לנושאים קהילתיים וחברתיים. צוות ההוראה בחינוך הבלתי פורמלי, צריך להיות מעורב ולהכיר היטב

את הקהילה ממנה באים התלמידים. יש לשתף את ההורים והקהילה על מנת לפתח אצל התלמידים את תפישת הזהות.

החינוך הבלתי פורמלי, כדאי שיתרחש גם במרחבים מגוונים, כמו למשל למידה במוזיאונים. מוזיאון נותן תחושה של אותנטיות. אותנטיות מאפשרת פרשנויות רבות ודמיון של המתבונן. כך נוצרת סקרנות ולמידה, המאפשרת סינתזה בין תאוריות, מונחים ותופעות. היא שוברת סטריאוטיפים מעוררת את תחושת הפליאה ובוודאי מובילה לדיון על אסתטיקה ומקומה של זו בחיינו המודרניים. הלמידה בבלתי פורמלי מטרתה אף ליצור למידה מתוך הנאה. הנאה מקרבת את הלומד ללמידה ויוצרת תחושה של התרוממות רוח. למידה בבלתי פורמלי נותנת הזדמנות לצמיחה אישית. החינוך הבלתי פורמלי מסייע להתפתחות הבריאה של הלומד. מסיבה זו יש לבטל את המבחנים הפורמליים, הבודקים הישגים אקדמיים, ככלי להערכת התוכניות בתחומי הבלתי פורמלי (הלפרין).

החינוך הבלתי פורמלי, עוזר מאוד לאוכלוסיות מוחלשות לצמצם פערים. תלמידים הבאים מאוכלוסיות ברמה סוציאקונומית נמוכה, אשר למדו במסגרות אלו במהלך חופשת הקיץ, יצמצמו פערים לימודיים. יותר מכך מחקרים מראים כי מדובר לא רק בצמצום פערים, אלא אף בהישגים אקדמיים משמעותיים. הישגים אלו אינם תלויים רק במפגשי הוראה במהלך הקיץ, אלא בהכנסת מתודות ועקרונות למידה מתאימים, כמו: למידה משמעותית, שילוב בין תכני הלימוד והעשרה, התנסות אישית וקבוצתית, שותפויות בין ארגונים ובעיקר קשר בין מורה ותלמיד.

הערכת תוכניות בתחום החברתי, זו מטלה מורכבת ולעיתים מוותרים עליה בגלל אופייה. לרוב נמצא כי הישגים אקדמיים הופכים לקריטריון מרכזי, ומשום כך המבחנים המודדים הם סטנדרטיים, ומודדים בעיקר תוצאות מספריות. על מנת לשמר את המטרות של הלמידה הבלתי פורמלית, יש להוציא את המבחנים הסטנדרטיים ממערך ההדרכה של החינוך הבלתי פורמלי. (הלפרין)

הלמידה הבלתי פורמלית מטרתה לספק לתלמידים חוויה התפתחותית. יש לתת לכל לומד את תחושת המסוגלות והיכולת האישית להצלחה. יש להשתמש בשיטת "הפסיכולוגיה החיובית", למצוא ולטפח "חוזקות" - תכונות חיוביות וכישרון אנושי ולהפוך חיים הנחשבים למספקים, למשמעותיים יותר זו גישה פסיכולוגית מניעתית שעוסקת בטיפוח חוסן נפשי וצמיחה.

לסיכום דיון במאמרים, אומר כי מטרות הלמידה בבלתי פורמלי הן לא מעטות. החל ממטרות אישיות, דרך חברתיות וקהילתיות. הדרכים להשגת המטרות הן רבות ומגוונות. לעוסקים במשימה אומר, הלומד הרך שעומד לפניכם מסוגל להגיע לכל מקום שיבחר. עזרו לו למצוא את הדרך הטובה ביותר לממש את חלומו.

עינת חיימי

מנהלת פדגוגית

המחלקה להתנכות ולמידה